

Ovaxt yeddinci sinifdə oxuyurdum. Sevdiiyim tarix fənnini tədris edən, sevdiiyim müəllimim mərhum Bayram Nağıyev tarixi hadisələri, tarixi şəxsiyyətləri elə sevə-sevə, elə maraqla danışdı ki, zəngin nə vaxt vurulduğundan da xəbərilmiz olmurdu. Bayram müəllim sinifdə ən çox xatırladığı qılınıc və qələmi ilə Azərbaycan tarixində dərin iz qoymuş tarixi şəxsiyyət Şah İsmayıl Xətai idi. Bir gün Bayram müəllimə yaxınlaşdım, dedim ki, müəllim, Şah İsmayıl Xətai haqqında danışdığınız oməlu-matları hardan oxuya bilə-rəm? Müəllim gülümsə-yərək üzümə baxıb: hələlik sən dər-sələrini oxu, sən in

sam olacağını zənn edirmiş. Yazıçı Əzizim Əzizadə adına Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq məktəbinə qəbul olunub. Rəssamlığı başa vurandan sonra 3 il İsmayılıda, Beyləqanda orta məktəblərdə dərs deyib. Bu dövrlərdə onun ilk hekayələri artıq müxtəlif qəzetlərdə çap olunmağa başlayır. Moskva Ümu-

dəyə onları təbiətin qoynuna qovur. "Toy d ə -vət-

52 illik ömrün keşməkeşləri: Yazıçı Fərman Kərimzadə...

Fərman Kərimzadə oxuyan vaxtın deyil.

Niyə vaxtım deyil? Tələsik özümü məktəbin kitabxanasına çatdırdım. Kitabxanaçı Adilə xala kitabı tapıb mənə verdi. Arxamca "çırma haa, kitabı" sözünü də eşitdim. Əlimdə Fərman Kərimzadənin "Xüdaferin Körpüsü" romanı idi. Kitabı oxumağa başlayanda Şah İsmayıl Xətaini yaxından tanıyıb, sevcəyimə inanırdım. Həmçinin belə bir mükəmməl tarixi roman yazdığına görə Fərman Kərimzadəni də sevmək günah idi.

Bu gün doğum gününü ehtiramla andığım sevimli yazıçımın, kinorejissor, yazıçı, ssenaristin həyatı və yaradıcılığı ilə siz oxucularımı da tanış etmək istəyirəm:

12 yaşında yurdundan çıxarılan, ədəbiyyata və həkim qıza aşiq olan Fərman...

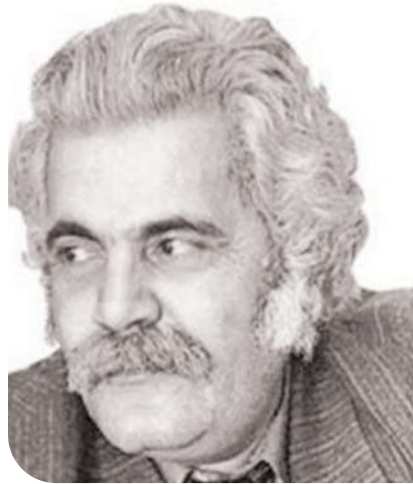
"Son eksponat", "Toy toğlusı", "Mis qazan", "Talada", "Ümid", "Xinalı" hekayələri, "Xallı maral", "Toy dəvətnaməsi" povestləri, "Qanlı aşırım", "Xüdaferin körpüsü", "Çaldıran döyüşü" kimi tarixi romanların, "Təbriz namusu", "Qoca qartalın ölümü" əsərlərinin müəllifi Fərman Kərimzadə 1937-ci il martın 3-də Ermənistanın Vedi rayonunun Böyük Vedi kəndində anadan olub.

1948-53-cü illərdə sovet rejiminin və erməni fitnəsinin tüğyan etdiyi, azərbaycanlıların tarixdə ikinci böyük deportasiyası dövrü bu ailənin də taleyindən yan keçmədi. 12 yaşında Qərbi Azərbaycandan Beyləqana məcburən köç etdilər. məskunlaşdılar. Fərman və bacı-qardaşları yarımçıq qalmış orta təhsilini Beyləqan rayonunun Şahsevən kəndində başa vurdular. Ailəni yaxından tanıyanların sözlərinə görə, kitabsever, ədəbiyyat aludəçisi olub. Atası İsmayıl Şeyx Əlioğlu hüquq işçisi, dövrünün ziyalı olduğu üçün mütəiləni çox sevib. Anası Qəmərisə təhsilsiz qadın olub. Amma Azərbaycan bayatılarını, mahnılarını, folkloru gözəl bilirmiş. Fərman da, digər övladları kimi, o nağıllarla və bayatıların avazı ilə böyüyüb. Bəlkə elə bu səbəbdəndir, yazıçının əsərlərində bir xəlqiliyin, bir sadəliyin olması...

Orta məktəbdə yaxşı rəssamlıq qabiliyyəti olduğu üçün hamı onun rəs-

mittifaq Kine-matoqrafiya İnstitutunun ssenari fakültəsini bitirir.

Elə həmin illərdə eşqə düşən yazıçımız tibb institutunda oxuyan tələbə qızla- həyat yoldaşı Xalidə xanım ilə tanış olur. Fərman Xalidəni o qədər bəyənir ki, tez bir zamanda onlara elçilərini göndərir. Yaxın dostu Məmməd Aslanda elçilikdə iştirak edir. Amma "kənddən gəlmiş kasıb tələbə"

qız verməyəcəklərini anlayan aşiq sevgilisini götürüb qaçmaq məcburiyyətində qalır. Gənclərin bu evlilikdən 4 övladı olur Yeganə, Sevinc, Əziz, Aybəniz...

Yaradıcılığın başlanğıcında

İstedadlı yazarın maraqlı hekayə və povestləri arasında 1958-ci ildə qələmə aldığı "41 nömrəli ayaqqabı" hekayəsi ilk təcürbə olsa da, müharibənin fəlakət dolu nəticələrini təsirli bir dil ilə oxucuya çatdırır. "Son eksponat", "Toy toğlusı" hekayələri də müharibə mövzusunda, müharibənin ağır-aclarından bəhs edir. "Son eksponat" da ana qəhrəmanlıqla həlak olmuş oğlunun muzeydəki köynəyini - öz əli ilə toxuduğu köynəyi qorumağa çalışır, oğlunun sinəsini dəlib-deşən güllə yerini muzeydəki baxımsızlıqla, köynəyə güvə düşməsi ilə əlaqələndirir. F.Kərimzadə hadisələrin məntiqini tutmağı, obrazların mənəvi-psixoloji aləmini aydın cizgilərlə əks etdirməyi bacaran sənətkardır. Bu cəhət onun müharibə mövzusunda yazdığı hekayələrlə yanaşı, "Ölümlər yalan danışmır", "Mis qazan", "Talada", "Ümid", "Xinalı" və başqa hekayələrində, "Xallı maral", "Toy dəvətnaməsi" povestlərində də güclü və qabarıqdır. Povestlər işıqlı ideallar təbliğ edir, xalq malını dağıdanları, israfçıları, əliyərləri, tüfeyli və kübar yaşayış tərzini ifşa edir. "Xallı maral" povestinin qəhrəmanı Zəkəriyyə harın zümrənin ad gününü və müxtəlif işrət meclisləri üçün bir-bir kəsdirib apardıqları xallı maralların qoruğunu dağıdır, "təbiət bu maralları o cür canavarlardan daha yaxşı qoruyar",

"Qarlı aşırım"dan "Axırıncı aşırım"a gedən yol

Amma bunlar bir yana onu bir yazıçı kimi sevdirən romanları olub-desəm yəqin ki səhv etmiş olmarım. 1967-ci ildə çap olunmuş "Qarlı aşırım" onun yazıçı istedadını, ümidverici və gələcəkli bir nasir kimi yetişdiyini üzə çıxardı. Roman Fərmana çox böyük şöhrət və təbii ki, pul gətirib. Onun ssena-

risi əsasında çəkilmə "Axırıncı aşırım" filmi ekranlara çıxandan sonra yazıçı xeyli əziyyət çəkib. Qızı Yeganənin dediyinə görə, atasını öldürməklə hədələyirmişlər. "Bir dəfə bibimgilə getmişdim, bir kişi gəlib dedi ki, o uşaqları niyə bura göndərirlər, indi atalarının heyifini uşaqlarından ala? Çox qorxdum. Sən demə, Qəmlonun qohumlarından imiş. Onlar deyirdilər, guya Qəmlonu qəsdən mənfi qələmə verib. Atam heç nəyi yalan yazmayıb. Qəmlə həqiqətən elə adam olub. Nənəmdən də eşitmişəm. Qəmlonu qadınlar yablaya öldürüblər. Kişilər güllə vurub, görüblər ölmür, özünü samanlığa vurur, qadınlar yablaya düşüblər üstünə. Amma erməniyə qarşı döyüşüb. Bizim babamızla bir yerdə vuruşublar. Mərdlikləri də varmış".

Filmədəki Xəlil obrazı Fərman Kərimzadənin doğmaca dayısı oğlu olub. Deyilənə görə yazıçının anası ölənə qədər Xəlil deyə-deyə bayatılar deyirmiş. Abbasqulu bəy isə yazıçının atasının ən yaxın silahdaşı, qohumu, dostu olub. Kərbəlayi İsmayıl da yaxın adamı olub. "Ə, nə hökumət, hansı hökumət? Mən belə hökumət tanımıram!" sözlərini sovet hökumətinin qılınıcının tiyəsi də, qəbzəsi də kəsdiyi 1967-ci ildə yazıçı məhz Kərbəlayi İsmayılın dili ilə deyir.

Yaşanan "Qəmlə" sıxıntısı

Qəmlonun əsl adı Qəmbəralı imiş, Qəmlə deyirmişlər. Yaxın adamlar nə qədər israr etsələr də, yazıçı onun adını Qəmbəralı kimi yox, Qəmlə kimi yazır.

Yazıçının qızı yazır: "Axırıncı aşırım" filminin Moskva təsdiqə aparanda mənə də özümə aparmışdı. Səatlarla "Ostonkino"nun qarşısında atamı gözləyirdim. O, gah gülə-gülə gəlir, gah əsəbi olurdu. Nəhayət, Brejnev qızı Qalina işə qarışandan sonra film təsdiq olundu. Qalina özü atama qonaqlıq verdi. Hamı yeyib-içirdi. Mənə isə süd verib, öz yatağına uzatdı Qalina Brejneva. "Mı do utra budem pit, a ti yeşyo rebyonok spi", deyib, bir "mışka" şokaladı da verib, mənə yatırdı.

Rəhmətlik anama danışmamışdım bu detalları. Çox qısqanc idi".

"Qarlı aşırım" romanı Fərmana çox böyük şöhrət və təbii ki, pul gətirib. Film çəkiləndən sonra ona kinostudiyanın binasından 5 otaqlı ev də veriblər.

(Yaxın günlərdə film haqqında yazı hazırlayacağam)

"Xətaişünas" Fərman Kərimzadə

Uzun tədqiq və araşdırmalardan, tarixi mənbələri oxuyub başa vurandan sonra xalqımızın tarixinə, 500 il əvvəlki babalarımıza məhəbbət və hörmətin ifadəsi olan "Xüdaferin körpüsü" romanı yazıçıya inanılmaz bir uğur gətirdi. Ədəbiyyat mütəxəssislərinin fikrincə "Oxucu orta əsr Azərbaycan həyatının həyəcanlı səhnələri ilə qarşılaşdıran bu roman Ağqoyunlularla Səfəvilər hakimiyyətinin qovuşduğu, birincilərin ikincilərlə əvəzləndiyi dövrün, Azərbaycan torpaqlarının birlik, Azərbaycan mədəniyyətinin yüksəliş dövrünün bədii salnaməsidir. F.Kərimzadə yeni faktlar əsasında dövrün ziddiyyət və çətinliklərini, qızılbaş bayrağı altında tarixi mübarizənin məqsədini, köklərini müasirlik ruhu ilə təsvir etmiş, qaranlıq səhifələri kifayət qədər işıqlandırmışdır. "Xüdaferin körpüsü" istər yazı tərzini, istərsə də təhkiyə və dialoqlarının səlisliyi, zənginliyi ilə seçilən bir romandır, qəhrəmanlıq dastanıdır.

Hər iki kitab ("Xüdaferin körpüsü" və "Çaldıran döyüşü") yüksək ideya-estetik keyfiyyətləri, güclü ictimai-siyasi məziyyətləri ilə yanaşı, quruluş, dil xüsusiyyətləri ilə də diqqəti çəkir. Zəngin bədii vasitələri oxucunu 500 il keçmişə aparır, təsvir edilən dövrün havasına daxil edir. Gözəl təbiət lövhələri, min bir rəng heyranlığı ilə ictimai hadisələrin rəmzi əlaqəsi yaranır". Yazıçı "Xüdaferin körpüsü"ne görə 32 min rubl alıb.

Gəlimli- gedimli dünya

3 mart 1937-ci ildə bu dünyaya qədəm basan F.Kərimzadə 1989-cu il mart ayının 17-də bu dünyanı tərk etdi. 52 yaşında dünyasını dəyişməsəydi bu gün 84 yaş olacaqdı və nə qədər dəyərli dəyərli əsərlər yazıb qadardı. Hətta yazıb bitirəndən sonra yaşadığı evdən yoxa çıxan Nəsrəddin Tusi və Andranik haqqında əsərlərini yenidən qələmə alardı. Qızı müsahibələrinin birində atasının KQB tərəfindən öldürüldüyünü deyir: Sap-sağlam adam idi. Məncə, onu KQB öldürdü. Son hadisələrdə çox fəal idi. Anama da demişdi ki, mənə izləyirlər, tutulsam, bilin ki bunlar edib. Hətta bir dəfə çağırılıb nəse təklif də ələmişdilər, təbii ki, qəbul etməmişdi. O, azad adam idi. Bu hadisələrlə bağlı Moskvaya getmişdi, ordan gəldi, heç evə dəymədən Tərtərə yollandı. O vaxt adamlar köçürülürdü Ermənistandan. Kəlbəcəyə gedib, sonra bir də Tərtərə qayıdıb. Orda iflic olmuşdu. Amma mən buna inanmıram. Daha doğrusu içimdə ciddi şübhələr var"

Əntiqə RƏŞİD